

Увод

- **Естетика** – филозофска дисциплина која се бави уметношћу и, уопште, уметничким стваралаштвом. Темелји се на сфери чулности, а испитује лепо и вредно у уметности. Термин *естетика* први пут је употребио филозоф **Александер Готлиб Баумгартен** у 18. веку. Тада се она и издвојила као независна филозофска дисциплина, иако се интересовање за сферу лепог јавило много векова раније.

- **Уметност** (грч. *technē*, лат. *ars*) – људска делатност или производ људске делатности која за циљ има стимулсање чула, духа и ума. Појам уметности јавља се у ренесанси, али пуну афирмацију добија тек у 20.в.

- **Стваралаштво** – веома широк појам који обухвата људске делатности и производе сваке врсте, не само уметничке. У средњем веку појам стваралаштва имао је религиозни смисао (*creatio ex nihilo*), а у 19. веку ограничавао се на уметност.

Култ, култура, уметност

- **Култ** – најједноставније се одређује као начин да се кроз ритуал оствари идентификација са вишим бићем, кроз обоготворење неке ствари или бића из природе (култ природе) или духова предака (култ предака). Он је нераздвојно повезан са религијом и истовремено је и практична и духовна страна религије, за разлику од обреда који је искључиво практична страна религије.

- **Место култа** – заузима централно место у некој заједници, нешто попут данашњег трга. Целокупан живот људи одвија се кроз то место.

- **Магија** – настојање човека да овлада природом и вишим силама. Сматра се да је магија претеча науке, јер из тежње да се овлада природним произилази проучавање природе.

- **Религија** – претпоставља духовну повезаност људске заједнице и неког натприродног бића. За религију је карактеристично да човек, уз помоћ молитве или магијских радњи, покушава да умилостиви више силе или бића.

Techne, ars, creatio

- Израз „уметност” представља превод латинске речи *ars*, а ова грчке *technē*. **Techne** у Грчкој и **ars**

у Риму и средњем веку, па чак и у доба ренесансе, означавају су све врсте људског стваралаштва, односно мануелни рад.

- Мартин Хајдегер сматра да тај појам није везан само за мануелни рад, већ треба да постоји знање и умеће да би се нешто направило.

- *Technē* се супротставља појму природе, јер је природа нешто што је дато, а *technē* је ту да то мења.

- Базично има 5 уметности: сликарство, вајарство, архитектура, музика и поезија.

- Прве уметности су антички људи називали *liberales* (слободне), а друге *vulgares* (просте). У средњем веку ове друге добијају назив **механичке уметности**

. Слободне су сматране неупоредиво вишим од механичких. Било их је седам: граматика, реторика, логика, аритметика, геометрија, астрономија и музика.

- **Марцијанус Капела** (Martianus Capella) и **Боетиус** (Boethius) – *septem artes liberales* :

- *trivium* (граматика, реторика, дијалектика);

- *quadrivium* (аритметика, геометрија, астрономија, музика).

- **Хуго од св. Виктора** и Радулф Ватрени организују седам механичких вештина.

Хугов попис обухватао је:

lanificium (уметност шивења и

кројења),

armatura (уметно

ст која обезбеђује заштиту, оруђе и оружје),

navigatio

(уметност путовања),

agricultura

(уметност узгајања),

venatio

(уметност лова),

medicina

(уметност лечења) и

theatrica

(уметност забављања).

- **Платон** разликује материјални (перцептивни) свет од света идеја (чулног). Две највише идеје су: 1. идеја доброг (сунце међу идејама) и 2. идеја лепог. Материјални свет и ствари у њему само су несавршене копије, сенке *идеја*. Идеје су еманације бића и постоје као такве; непромењиве су и савршене и могу се појмити само коришћењем интелекта или разумевања. Алгоритија пећине: Платон пореди материјални свет са пећином. Човек, пењући се ка врху, улази у свет идеја.

- **Аристотел** – уметничко стваралаштво је нешто што захтева одређену врсту знања. Идеје нису одвојене од материјалног света, а свака ствар има своју идеју, тј. суштину до које треба доћи. Човек има две суштине: ону која га чини и ону којој човек тежи.

- **Стоицизам** – вештина живљења; живљење у складу са врлином. Техне није само врста знања, већ то постаје и могућност врлине.

- Песници нису сматрани уметницима, јер поседују надахнуће од Бога. Извор *poiesisa* у античкој Грчкој је у божанском надахнућу.

- **Питагорејци** – све се сводило на бројеве који су сматрани божанством. У броју су видели могућност савршенства. Музика се може изразити и математички.

- **Неоплатонизам** – **Марсилио Фићино**; ревитализација античке културе и паганизма. Сви уметници били су хришћани, који су античку литературу читали по хришћанском кључу, при чему настаје нека врста симбиозе хришћанства и паганских елемената.

- Платонова теорија идеја била је основа за хришћанско размишљање. Постојање духовног и материјалног света; духовно је врхунац свега, а материјални свет је зло; зато се тежи ослобођењу од материјалног да би се дошло до духовног савршенства.

- **Хуманизам и ренесанса** – први преводи античких дела са грчког на латински; угледање на Грчку. Мецене спонзоришу људе који се окрећу природи, а не само Богу.

- Уметници ренесансе били су универзални људи. Нису се бавили само једном делатношћу (били су уједно филозофи, лекари, песници, сликари,...). Покушали су да докажу да оно што стварају није само последица мануелног рада, већ да је за то потребно и одређено знање и умеће. Јединственост и оригиналност условљава вредност неког дела.

- **Ђорђо Вазари** – ренесансни хуманиста и сликар; први пише биографије ренесансних уметника у делу *Животи најбољих италијанских архитеката, сликара и вајара*.

- У 16. веку настаје Академија ликовних уметности (Academia del Disegno), што је допринело да се уметност изучава више него остале делатности.
- **17. век** – доминација у културном животу сели се у Француску. Појам лепих уметности (визуелне уметности). Перо дефинише осам лепих уметности: елоквенција, оптика, механика, сликарство, вајарство, поезија, музика и архитектура.
- **18. век** – покушај дефинисања лепих уметности: музика, поезија, плес, сликарство, позориште, скулптура, архитектура. Критеријум за повезивање ових уметности је у мимезису, јер све оне подражавају оно што је лепо у природи.

Creatio

- Појам стварања ушао је у европску културу преко хришћанске религије, чија је догма стварање света од стране Бога ни из чега – **creatio ex nihilo** (библијски појам).
- Човек је настао по узору на Бога, он је слика Бога, па тако и сам има могућност стварања непроменљивих ствари.
- Грци нису имали термине који би одговарали терминима „стварати“ и „стваралац“. Довољан им је био израз „радити“ (*poiein*). Њиме се нису служили и у односу на уметност и уметнике, јер они не израђују нове ствари, него само подражавају оне које постоје у природи.
- Антички појам близак појму ствараоца био је песник – *poietae*. Насупрот уметнику који је само подражавао и прерађивао оно што постоји, песник је имао слободу какву уметник није имао и стварао је нове ствари.

Уметник

- Појам **уметник** поклапа се са појмом уметности. Уметник (poietes) је онај ко успева да ствара нешто што се манифестује кроз надахнуће.

- Мартин Хајдегер – написао *Извор уметничког дела*; Да ли је извор уметничког дела у уметнику или је уметник неко ко то постаје тако што је створио неко дело?

- Artisan, artifex (занатлија, студент уметности) – ствара мануелно

- **Појам аутора** (auctor) – неко ко ствара писаном речју. Они који су се на неки начин бавили речју посматрани су као ближи Богу, јер он свет ствара речју (*И рече Бог: нека буде...*).

Први аутори били су црквени писци, тумачи Библије

- **Ренесанса** – уметник се тада појављује као аутор (почиње да бива стваралац).

Открива се тип уметника који је интелектуалац; његов рад заслужује поштовање.

Долази до интересовања за личност уметника (потенцира се уметник, а не уметничко дело).

- **Идеал ренесансног уметника** – уметник као аутор и као хуманиста заинтересован за све сфере људског деловања. Јавља се аутопортрет.

- У ренесанси се јавља и идеја да уметност стварају не само они који пишу, већ и они који сликају. Уметност је слика онога како Бог ствара.

- **18. век** – концепција уметника као генија; уметник поседује таленат који му омогућује да ствара уметничка дела.

- **Просветитељство** – инсистирање на знању, разуму. Откриће индивидуе – човек и даље функционише у друштву, али је самосталан. Индивидуалност и оригиналност обезбеђује поштовање његових дела.

- **Романтизам** – појам уметника који је још мање веран нормама.

- **19. век** – концепт **уметност ради уметности** (l'art pour l'art) – уметност је сама себи сврха (може да постоји као самостална делатност, има своја правила); уметничко дело је одговорно само себи и поседује сопствене законе.

- Концепт **уклетог уметника** - уметници испуњавају сопствена правила и стварају дела без обзира на то како ће шира јавност реаговати на њих. Њихова дела не морају нужно бити перципирана од стране друштва да би била стварана (раде за свој рачун). Налазе се на маргини друштва: Ван Гог, Сезан, Гоген, итд.

- **Почетак 20. века** – развој психоанализе (Фројд) – извор уметности је у несвесном.

- **Надреализам** – несвесно је извор уметничког стваралаштва, а уметник ради по принципу психичког аутоматизма;

- **Уметник као мистични стваралац** - одлука да се нешто што није уметност поистовети са уметношћу (Марсел Дишан).

Уметник као шаман

– кроз шаманску праксу покушава да се оживи однос према природи, при чему се

Умет

користе природни материјали (Јозеф Бојс).

Уметник као звезда

– његово дело је медијски експлоатисано; користи елементе из масовне производње за израду својих дела (Енди Ворхол).

Уметник као револуционар

– тоталитаризам; уметник мора да кроз своју уметност идеализује политичку јавност.

- **Крај 20. века** – постмодерна – укида се оригиналност, уметник се не гледа као неко ко искључиво може да ствара уметничка дела (он је деперсонализована конструкција). Уметник није битан за стварање уметничког дела.

Мимезис и симулакрум

- **Mimesis** на грчком или *imitatio* на латинском језику – подражавање, копирање, прављење према узор. Подразумева постојање неког узора (оригинала).

- Појам се везује за античку Грчку. Подражавање је најпре било назив за свештеникове културне радње, које су се састојале из игре, музике и певања. Оно није било репродуковање спољне стварности, него изражавање унутрашње.

- У V веку пре н.е. овај појам добија значење репродуковања спољног света. Тако је за Платона и Демокрита, мимезис био подражавање природе. Демокрит каже да је то, уствари, подражавање начина деловања природе, па се тако људи у ткању опонашају паука, у певању славуја и слично.

- Други, распрострањенији, појам подражавања потиче од Сократа, а затим и Платона и Аристотела. За њих је мимезис било понављање изгледа ствари.

- **Платон** – мимезис је суштина уметности и представља опонашање или имитацију стварности (одраз). Тврдио је да у материјалном свету ми видимо само сенке света идеја. Према њему, материја је одраз идеје, а уметник који репродукује природне предмете уствари прави „одраз одраза” (сенку сенке).

- **Аристотел** - подражавајући ствари, уметност може да их представи другачије него што јесу. Подражавање није верно копирање, већ слободан однос уметника према стварности.

- **Рим** – за разлику од грчке уметности, подражава се природа онаква каква јесте, што значи да је уметност и оно што је ружно и несавршено.

- **Средњи век** – у приказивању реалности постоји одређена доза апстракције. На

иконама се представља како ће стварност изгледати у Царству Небеском.

- **Ренесанса** – оживљавање античких идеја, па самим тим и мимезиса. Јавља се тежња за копирањем природе, јер само у њој постоји идеално лепо. Јавља се златни пресек (идеална сразмера).
- **Симулакрум** – лат. *simulare* (направити да нешто изгледа као нешто друго; сличност).
- Подразумева свесно избегавање да се слика прави у односу на природу и свесно обмањивање у уметничкој продукцији (слика симулира да је вредна, али уствари није).
- Симулакрум се везује и за позориште. Трагедија, на пример, симулира одређену врсту стварности која би могла бити реална.
- **Платон** – разликује две врсте репродукције : 1. копија (верно приказивање оригинала); 2. симулакрум (намерно искривљивање са циљем да се копија прикаже стварном у очима посматрача).
- Теоретичари - Жил Делез (копија је слика обрађена сличношћу); Фуко и Бодријар (симулакрум нема везе са оригиналном; копија нема оригинал, па самим тим нема имитације и не постоји никаква веза са реалношћу).

Идеализам - реализам

- **Идеализам** – има га у филозофској традицији (Хегелов, немачки, класични). Везује се за Платонову филозофску школу. Супротстављен му је материјализам (Аристотел).
- **Реализам** – не постоји филозофска школа или правац са реализмом у називу, али га срећемо у вези са уметношћу.
- Идеализам код Платона је *идеалистички реализам*; узима реалност идеја као нешто што је примарно (праву реалност треба тражити у свету идеја).
- **Античка Грчка** – архајски период грчке скулптуре (6. век пре н.е); куриси (дечаки, младићи) и коре (женске фигуре).
- Тело се приказује на што реалистичнији начин. То су вертикалне и стабилне форме. Уметник покушава да их учини реалним, али не успева јер нема конкретан модел за своја дела. Све скулптуре имају тзв. архајски осмех.
- **Класична епоха** – 5. век пре н.е.

- Скулптуре верно приказују анатомију људског тела. Карактеристично је приказивање божанстава у људском облику. Постоје одређени миметички извори, али тема ипак није реалан објекат. Идеалистички реализам или реалистички идеализам.
- Постоје 2 техничка појма: 1. портрет (реалистични приказ неке особе са личним карактеристикама); и 2. лик (општи приказ без личних карактеристика).
- **Фајумски портрети** – последњи стадијум египатске уметности; налазе се на горњем делу саркофага и приказују портрете лица умрлих. По први пут се појављује реалистични приказ личности.

Тело као естетски феномен

- Деловање путем тела: кроз присуство тела и кроз његово одсуство. Присутност тела може бити извор уметничке делатности као и његова одсутност.
- **Пећинско доба** – трагови људског тела сведоче о његовом некадашњем присуству; индиректно сведочанство о присуству тела су цртежи бизона, док је отисак тела (шаке) директно сведочанство.
- **Египат** – пирамиде; присутност тела била је кључна, јер она врши функцију спољњег омотача који чува тело; значај тела је тај што гарантује очување душе.
- **Стара Грчка** – Партенон – присуство тела манифестује се на 2 начина: 1. *реконструкцијом* (присуство тела богиње којој је саграђен храм; све се развија око тела богиње, која је култ обожавања; место статуе је место инкарнације Бога и извор стварања грчког храма); 2. *на фасадама* (дорски стубови су персонификовали мушко тело, а јонски женско; развија се златни пресек – размера која одговара људском телу).
- **Рим** – посмртне маске – извор реализма. Тело је битно повезано са моћи која се огледа у могућности човека да путем свог тела надгледа поданике.
- **Средњи век** – раскид са античким наслеђем; васкрсење; очување тела омогућава очување личности.
- **Ренесанса** – Леонардо да Винчи: *Витрувијев човек*; покушај да се представе идеалне пропорције људског тела. Покушао је да сведе човека на геометријску шему.

Људско тело се први пут гледа као механизам који се може истраживати (анатомија). Леонардо је на својим сликама комбиновао више тела да би добио једно ново тело.

- **Нови век** – Франкенштајн - могуће је направити креатуру од делова тела и касније је оживети. Киборг - антропоморфна машина која је у крајњој линији смртна. Стерлак - симбиоза човека и машине; уметност срачуната да покаже везу између тела и машине.

- **20. век** – сада је могуће манипулисати телом и лицем човека, који се схватају као простор за уметничко деловање. Тело није нешто задато, већ га је могуће мењати; накнадно интервенисање на лицу и телу да би се од њега направила уметничка творевина (то је симулакрум – вештачка творевина која се на крају распада).

- Други начин - тело само по себи може бити носилац дешавања уметности. Оно физички улази у простор слике, а физичко присуство уметника је веома битно. Место дешавања уметности и место присуства тела је једно те исто.

- Путем тела се представља нека уметност; уместо скулптура уметници излажу сами себе, а само тело идентификују са скулптуром.

- Тело као место инкарнације идеологије – Лењин (мумифициран и изложен као културни објекат; његово тело је симбол једне идеологије која је важна за нацију; тело треба да траје да би да би трајало и оно што представља, у овом случају државно уређење).

- Трећи начин употребе тела - одсуство тела се осећа на упечатљивим симболима (крст); потиче од тела које је одсутно са тог крста (Христ).

Сократов појам уметности

- Сократ је инсистирао на разликовању циља од средстава и тиме поставио темељ за анализу уметности какву су извршили Платон и Аристотел.

- Обућар поседује вештину прављења обуће, а та вештина обухвата два знања: знање о циљу производа који се жели начинити и знање о средствима погодним за то. Ако поставимо питање „Шта је добро?“, ми тада покушавамо да откријемо

„краљевску уметност“ доброг живљења. Та уметност била би заснована на знању врховног циља, (добра по себи) и знању о средствима која воде постављеном циљу (добрим делима).

- Повукао је линију између врховног циља и циљева који су то само у односу на групу подређених чинова, али су средства кад се гледају по себи и по свом месту и функцији у животу. Ово друго разликовање одговара разлици између уметности које имају посебну функцију у животу (мануелне уметности) и уметности које се баве људским животом као целином (филозофија).

Платон

- **Лепота** – Платон је лепоту сматрао објективно постојећом. За њега лепе ствари јесу лепе према свом учествовању у општој лепоти. Највиша Лепота не може да буде нека лепа ствар и стога не може да буде материјална: она мора да буде натчулна и нематеријална. Зато ће лепа дела уметности или књижевности нужно заузимати ниски степен на лествицама лепоте, јер су та дела материјална. Она се обраћају чулима, док се чиста Лепота обраћа уму. У

Хипији великом

Платон износи мишљење по коме ће и оно што је корисно бити лепо.

- **Уметност** – Платон износи мишљење да порекло уметности треба тражити у природном пориву за изражавањем. У суштини, уметност је *подражавањ*
е , при чему је идеја узор. Насликан човек јесте отисак или одраз природног, појединачног човека. Он је, дакле, одраз одраза. Праву истину треба тражити у идеји, при чему је уметничково дело двоструко удаљено од истине. Отуда Платон, изнад свега заинтересован за истину, умањује значај уметности, што посебно долази до изражаја у *Држави*

Аристотел

- **Лепо** – Аристотел разликује лепо од оног што се само свиђа, тј. објективну лепоту од лепоте која је само предмет пожељности. Аристотел у *Метафизици* каже да добро и лепо јесу различити, јер је прво увек у неком делању, док се лепо среће и у непокретним стварима. Он каже да главни облици лепоте јесу ред, склад и одређеност. У *Поет*

ици

каже да лепота јесте у величини и поретку. Да би живо створење било лепо, у размештају његових делова мора бити испољен некакав ред, а оно само мора да поседује и одређену величину, ни сувише велику ни сувише малу.

- **Уметност** – Умење уопште мора да се подели на: 1. умеће које тежи довршавању дела природе (нпр. стварању оруђа); 2. уметност која тежи подражавању природе. То је лепа уметност, чију суштину Аристотел налази у подражавању. У таквој уметности се ствара замишљени свет који представља одраз стварног света. Међутим, подражавање за Аристотела нема оно погрдно значење које има за Платона. Очувао је тезу да уметност подражава стварност, али подражавање је схватао не као њено копирање, него као слободан однос уметника према стварности.

- **Трагедија** – Аристотел набраја шест делова трагедије: заплет, карактери, изговор, мисли, призори и напев. Заплет је циљ трагедије и важнији је од ликова. Трагедија је, наиме, подражавање не људи већ радње и живота. Међутим, он признаје да је трагедија без добро оцртаних ликова мањкава, па су ликови најзначајнији елемент после заплета. Психолошки циљ трагедије је побуђивање сажаљења и страха ради прочишћавања (катарзе) тих осећања. Катарза је: 1. *очишћење осећања сажаљења и страха; или 2. привремене*

но прочишћавање

и
одстрањивање
осећања сажаљења и страха. То друго гледиште углавном и преовлађује данас.

Простор и ликовни елементи

- Постоје **три начина** да се дефинише **простор**:

1. Простор је место које окружује сва бића (објективистичка дефиниција).
2. Простор је средство којим положај ствари постаје могућ.
3. Простор је апстрактна замисао која говори о односу ствари, бића, тела и целина.

- **Естетски простор** – изузетан простор у коме је могућ естетски доживљај. Унутар њега може се говорити о простору уметности (обликован и дефинисан као уметничко дело).

- Немачки теоретичар уметности **Готхолд Ефраим Лесинг** је у делу *Лаокон или о границама сликарства и песништва* дао поделу уметности на: 1. временске (за њихово перципирање нам треба време: нпр. музичко дело); и 2. граничне (везане су за неки простор, али и за време: нпр. позоришна уметност, драма).

- По при пут се помиње појам ликовне уметности. Простор ликовних уметности:

1. Илузорни простор који конципирамо на уметничком делу.
2. Простор самог уметничког дела (физички простор; дело има запремину).
3. Простор који интегрише и материјалне артефакте (дело ступа у интеракцију и са околним простором).

- **Ликовни елементи** – линија, површина, облик, пропорција, текстура, валер и дебљина.

- **Линија** – 1. нешто што има дебљину; 2. тачка која се креће и оставља траг; 3. траг који неки предмет оставља на површини; 4. одређују је две колинеарне тачке.

- Апстрактна линија – јавља се пред очима, али није стварна; контура сваког објекта је замишљена линија; нпр. линија хоризонта.

- Конкретна линија – способна да ствара одређени облик; нпр. у сликарству
- У уметности линија има варијације: права, изломљена, таласаста, параболична, кружна, вертикална, хоризонтална, дијагонална.
- Уметност калиграфије – заснована на линији која формира знак.
- **Површина** – 1. нешто што обухвата предмет; 2. спектар информација који долази до посматрача који посматра уметничко дело (о платну, материјалу, интервенцијама уметника; 3. одређују је две праве које се простиру у оквиру једне равни. Њено присуство у простору, тј. њена површина нам омогућава да конципирамо слику.

- **Облик** – 1. прво што перципирамо када се сусретнемо са неким објектом; 2. одређује га кретање линије; уколико се линија не креће бесконачно, она може да ограничи и површину. Облик не мора бити задат, већ могу постојати различите варијације: геометријски облици и аморфне форме (неправилне форме; најприсутније у природи).
- **Пропорција** – појављује се на много начина. На египатским сликама се намерно мењају пропорције (људи се сликају у различитим величинама) да би се приказала хијерархија. У маниризму се намерно издужују удови да би се приказала елеганција.

- **Златни пресек** – идеална, божанска пропорција; пропорција где је дуж подељена на два дела тако да је однос целе дужи према већем делу исти као и однос већег дела према мањем: $\Phi \approx 1:1.618$.
- **Текстура** – квалитет одређене површине, структура (текстура зида, воде, стакла).
- **Валер** – количина осветљења неке површине; 1. црно – потпуно одсуство светлости; 2. бело – светлост у пуном спектру; 3. све између је *валерски распон*.
- Дорски валерски кључ – односи се на употребу композиција које користе тонове из спектра блиског белом. Молски валерски кључ – супротно дорском.
- **Боја** – два значења: 1. пигмент (супстанца) и 2. квалитет (обојеност). Друго значење се дели на компоненте: 1. тон (квалитет боје); 2. валер (колико је нека боја светла или тамна); 3. засићеност (квалитет бојене површине, ближи или даљи од основне: црвен, црвенији, ...).
- Три основне боје - плава, црвена и жута. Комплементарни контраст – две потпуно супротне боје (зелена – црвена, жута – љубичаста, плава – наранџаста).

Лепо - ружно

- Од античког времена постоји један приступ лепоти.
- Све лепо што нас окружује има свој извор у ономе што није материјално, већ је измештено у свет идеја. Платон – лепо као Идеја.
- Апсолутна лепота – апстрактна категорија
- **Лепо** - дефинише се као хармонија, пропорција и правилност (оно што перципирамо чулима).
- Лепо као Идеја - лепо у апсолутном смислу је нешто што не може бити употребљено за неку другу сврху, нема сврху (безинтересна категорија) – **Кант**
- Лепо као хармонија – у античкој уметности (Партенон) – лепота извире из пропорција и правилности.
- У читавој античкој епохи лепо има везе са добрим; антички богови су везивани за добро, за врлину. Појам атлете – у антици је везан за тренинге тела и духа који су се одвијали у гимназијама (стицање врлине и добра кроз образовање).
- Лепо у хришћанству – није везано за пропорције, али се и даље везује за Добро; нпр. сви светитељи су лепо, а исијавање светлости из њих је исијавање лепоте. Све што је истинито је лепо и добро, а све што је лажно је ружно и зло.
- Идеја Трагичног везује се за идеју Узвишеног; у антици се путем трагичног догађаја исказује узвишено, што је најистакнутије у трагедијама (добар и леп главни јунак трагично завршава).
- **Ружно** – 1. супротност лепом; 2. удаљавање од лепог. Повезује се са злим и приказује ахроматски (без боје – сиво или црно).
- **Аполонско и дионизијско начело** – **Ниче** разликује дионизијски и аполонски елеменат грчке душевности и духовности - тумачећи трагедију, слично [Аристотелу](#), као аполонско оплемењивање дионизијских тежњи. Аполон је био бог лепоте и реда, а Дионис бог природе, вина и свечаности. Аполонијско и дионизијско начело су два правца у животу које човек може да одабере. Аполонско начело означава форму, склад, живот пун лепоте и уметности, а дионизијско је израз нагона, ирационалног и инстинктивног у човеку. Извор аполонског начела је у космосу, а дионизијског у хаосу. Ова Ничеова дистинкција дионизијског и аполонског у човеку, слична је [Фројдовом](#) разликовању Ероса и Танатоса.

Стил и значење

- **Стил** – начин на који се нешто обликује. У Вебстеровом речнику постоји 17 одредница:
 - 1. начин изражавања мисли писмено и усмено;
 - 2. начин на који је неко дело изведено;
 - 3. начин понашања (начин живота);
 - 4. одевање у складу са модом;
 - итд.
- Назив потиче од латинске речи *stilus* (начин писања, перо за писање).
- У античкој Грчкој су постојала три стила: архајски, класични и хеленистички. Њима одговарају: дорски, јонски и коринтски стил.
- **Витрувије** говори о карактеристикама стила архитектуре:
 - 1. таксис (ред; свака грађевина има пропорцију);
 - 2. дијатезис (распоред);
 - 3. еуритмија (лепота);
 - 4. симетрија (склад);
 - 5. монументалност (повезана и са местом где се грађевина налази);
 - економија (функција, начин на који се грађевина употребљава). Они формирају појам стила.
- Дорски стил – мушки принцип; одражава снагу и енергију.
- Јонски стил – женски принцип; стубови су издуженији, виткији (сматра се да их треба поистовећивати са женским божанствима).
- Коринтски стил – комбинује елементе дорског и јонског стила и додатно их разрађује; кореспондира са хеленизмом.
- **Крај 5. века** – декаденција грчке културе; развија се архајски стил (статичан)
- **5. век** – класични стил; дуго се сматрао најузвишенијим периодом; развијена форма и хармонија људског тела (замрзнут покрет, окамењена фигура).
- **Хеленистички период** – скулптура не тежи да има идеалне пропорције; снажан покрет, више детаља.
- **18. век** – доминантна је традиција.
- **Нововековно доба** – инсистира се на оригиналности, што доводи до дисконтинуитета са традицијом.
- Уметник је тај који дефинише стилска својства дела.
- **Значење** – интерпретирање дела. Постоје две врсте значења:
 - 1. значење на нивоу стила;
 - 2. значење садржано у наративном слоју.
- Херменеутика – дисциплина која се бави значењем, интерпретацијом.
- **Симбол** – један једини симбол може имати читав спектар значења. Промена форме крста и модификације значења: латински крст, грчки грст, Маријански крст, црвени крст, келтски крст, малтешки крст, итд.

Експресија

- **Експресија** – израз уметника кроз уметничко дело.
- **Средина 20. века** – уметник и аутор постају проблематични концепти чија се улога и значење преиспитују или се, пак, наговештава њихова смрт. У вези са тим, Мишел Фуко и Ролан Барт пишу 2 текста: *Шта је аутор?* и *Смрт аутора*; негирање аутора (уметника) као стваралачког субјекта и његово свођење на безличну функцију.
- Јавља се покушај да се преистипа однос према уметничком делу и ономе ко га ствара. Да ли би дело било схваћено као уметност да аутор није нпр. Шекспир?
- Анализа уметничких пракси чије се појављивање временски поклапа са наведеним критикама ауторства и личности омогућава увођење појма уметника као аутора, што за последицу има повезивање уметничког деловања са личношћу.
- Експресија као израз конкретне личности - уметник кроз уметничко дело изражава и оно чега није свестан; израз унутрашњег света уметника, али не нужно емоција.
- **Античка Грчка** - уметност као комуникација; медијум путем којег се остварује комуникација; У античкој Грчкој је нпр. скулптура Атине отелотворење онога што су Грци желели да изразе према својој богињи.
- Уметничко дело може бити и начин сагледавања самог себе; кључна идеја античке Грчке *Упознај самога себе* записана у Делфском пророчишту.
- Грци нису познавали појам личности нити суштину бића; биће је основа света.
- Античка маска (просопон) – термин за личност, персону; у антици је означавао позоришну маску која се користила у грчким драмама. Персона није личност, него нешто што је променљиво (улога није идентитет).
- **Почетак нове ере** – јавља се личност појединца као апсолутни идентитет; везано за слободу; покушај доласка до идентитета види се у позоришту.
- **20. век** – визуелне уметности теже да уметничко дело буде елиминисано као баријера која посматрача доводи у пасивну позицију, већ да и он учествује у уметности.
- Перформанс – главну улогу има тело; тежи укидању разлике између пубlike и аутора.

Таутологија

- **Таутологија** - у реторичком смислу, представља сувишно понављање неког става или тврдње (исказивање истог појма другим [речима](#)) да би се слушалац убедио у њену истинитост, иако без стварних аргумената. Настала је од грчке ријечи *ταυτολογία*, која се код старих Грка користила на идентичан начин као данас, нпр. у аналогiji са српском пословицом:

С

то пута речена лаж постаје истина.

- Својства таутологије: 1. по својој структури ништа не говори; 2. сама је себи потврда; 3. не допушта могућност дискутовања о исказу; 4. делује по сопственим законима које а са становишта структуре, таутолошки став је нужно истинит; 5. суштински је ирационалан (ван домашаја разума); 6. врло често се користи у демагошким говорима.

- Први пут када уметност покушава да примени таутологију је 19. век.

- **Уметност ради уметности (ларпурлартизам)** – од фр. "l'art pour l'art"; естетски смер заснован на тези да су уметничка дела сама себи довољна и да не требају објашњења и правила. Средства уметности слиже самој уметности, а не да би се изразила осећања или нешто друго. Теофил Готје (родоначелник).

Кант – сврха без сврхе

- За Канта естетски објекти имају *сврховитост без сврхе*. Овом фразом Кант жели да каже да ствари које нам се естетски свиђају изгледају као да су подешене према нашим потребама и жељама, а ипак нема разумне основе за претпоставку о постојању неке сврховите интелигенције која би произвела тај предмет за његову привидну сврху. Ми не морамо називати лепим предмет који нам се свиђа због његове погодности за одређену сврху. Лепота је апсолутна, а не употребна.

Ниче – аполонски и дионизијски принцип

- Ниче у есеју *Рођење трагедије* описује почетни ступањ уметничког стварања као неку опијеност. Уметник је поседнут дионизијским лудилом. На другом ступњу се издваја аполонска визија живота, која се према дионизијском заносу односи као светлост према тами. Глумац, плесач, музичар и лирски песник, као представници дионизијске уметности, стављени су насупрот аполонским уметницима - сликару, вајару и епском песнику.

...

једино што ћете морати сами да одрадите је Хегел и нешто мало Ничеа и Канта. Толико од мене. Срећно свима у јуну, а и касније!